Далеко, у відкритому морі, вода така синя, немов пелюстки волошок, і така прозора, ніби найчистіше скло,— проте й глибоко там! Жоден якір не дістане дна. Багато дзвіниць довелось би поставити одна на одну, щоб верхня могла вистромитися з води. Внизу, на морському дні, живуть русалки.

Не подумайте, що там на дні лише голий білий пісок,— ні, там ростуть дивовижні дерева й квіти, з такими гнучкими стеблинами та листям, що вони ворушаться, як живі, при найменшому русі води. Риби, великі й маленькі, мелькають між гіллям, зовсім так, як у нас у повітрі пташки. У найглибшому місці стоїть палац морського царя. Стіни його з коралів, високі і стрілчасті вікна з найпрозорішого янтарю, а дах з черепашок, які розкриваються і закриваються від припливу та відпливу. Це надзвичайно красиво, тому що всередині кожної черепашки лежить блискуча перлина, навіть одна-єдина з них була б багатою оздобою в короні королеви.

Морський цар давно вже овдовів, і його хазяйством відала стара мати, жінка розумна, але дуже горда своїм високим походженням; вона носила на хвості цілу дюжину устриць, тоді як інші знатні дами мали право носити лише по шість.

Проте загалом вона була достойна жінка, варта всіляких похвал, особливо ж тим, що дуже любила своїх маленьких внучок, морських царівен, і піклувалася про них. Їх було шестеро, прегарних дівчаток, але кращою за всіх була наймолодша. Вона була ніжна й прозора, немов пелюстка троянди, з очима синіми, як глибоке море; але, як і інші русалочки, не мала ніг, замість ніг у неї був риб'ячий хвіст. Цілісінький день царівни бавилися у величезних залах палацу, де на стінах росли живі квіти.

У відчинені янтарні вікна запливали рибки, як у нас інколи до кімнати залітають ластівки; рибки підпливали до маленьких царівен, їли з їхніх рук і дозволяли пестити себе.

Навколо палацу був великий сад з вогненно-червоними і темно-блакитними деревами. Листя та гілля на них весь час коливалося, і фрукти сяяли, наче золото, а квіти — як палаючі вогні. Земля була посипана дрібним-дрібним піском, ледь блакитним, як сірчане полум'я. І скрізь на морському дні все мало ледь блакитний відблиск,— можна було подумати, що ти перебуваєш не на морському дні, а десь високо в повітрі, немов і вгорі, і під ногами — скрізь небо. У безвітря можна було навіть побачити сонце; воно здавалося пурпуровою квіткою, з чашечки якої ллються струмені світла.

Кожна з маленьких царівен мала свою місцинку в саду, де могла копати й саджати квіти, як бажала. Одна зробила собі квітничок у вигляді кита, другій заманулось, щоб її грядка була схожа на маленьку морську русалку, а наймолодша зробила свою грядку круглою, як сонце, посадила на ній такі ж, як воно, червоногарячі квіти.

Дивною дівчинкою була ця русалочка — такою тихою, задумливою... Сестри її прикрашали свої грядочки різними дивовижними речами, які потрапляли сюди з розбитих кораблів, а в її куточку, серед палаючих червоних квітів, схожих на далеке сонце, стояла лише одна прекрасна мармурова статуя хлопчика, що упала на дно моря з якогось загиблого корабля. Русалочка посадила коло статуї ясно-червону плакучу вербу, верба чудесно розрослася. Її довге гнучке гілля звисало, обгортаючи статую, майже торкалось блакитного піску, на якому хитались фіалкові тіні. Здавалось, верхів'я і коріння ніби бавляться одне з одним і хочуть поцілуватися.

Не було більшої втіхи для русалочки, як слухати про життя людей там, нагорі. Стара бабуся мусила розповідати їй усе, що тільки знала про кораблі, міста, про людей, про тварин. Найбільше подобалось русалочці і дивувало її, що квіти на землі пахнуть — не те що тут, у морі! — що ліси там зелені, а рибки, які живуть на деревах, так дзвінко й хороше співають. Бабуся називала "рибками" пташок, інакше внучки не зрозуміли б її, адже вони ніколи не бачили пташок.

— Коли вам мине п'ятнадцять років,— казала бабуся,— вам теж дозволять випливати на поверхню моря, сидіти там при світлі місяця на скелях і дивитися на величезні кораблі, що пропливатимуть мимо; ви побачите ліси й міста.

Саме цього року старшій царівні минав п'ятнадцятий рік. Іншим сестрам — а вони йшли одна по одній — доводилося ще чекати, і найдовше наймолодшій — цілих п'ять років, поки можна буде піднятися з морського дна й подивитися, що робиться на землі. Кожна з них обіцяла розповісти сестрам про те, що найбільше сподобається їй у перший день.

Адже їм не досить було тільки розповідей бабусі — їм хотілося так багато знати!

Та ніхто з них так пристрасно не жадав виплисти швидше на поверхню моря, як наймолодша, тиха, задумлива русалочка, якій доводилося чекати довше за всіх.

Скільки ночей простояла вона коло відчиненого вікна і дивилася вгору крізь морську блакить, де ворушили своїми плавцями та хвостиками риби! Вона бачила місяць і зірки. Правда, крізь воду вони світилися досить тьмяно, проте здавалися далеко більшими, ніж здаються нашим очам.

А якщо інколи їх затьмарювала темна хмара, русалочка знала — це пливе або кит, або корабель з багатьма людьми. Їм, звичайно, і на думку не спадало, що під ними на дні моря стоїть маленька прекрасна русалочка і простягає до них свої білі ручки.

Нарешті старшій царівні сповнилось п'ятнадцять років, і їй дозволили піднятися на поверхню моря.

Коли вона повернулась — розповідям не було краю. Але найкраще, казала вона, лежати при світлі місяця на піщаній косі і милуватися

великим містом на березі. Там, ніби сотні зірочок, горіли вогні, чути було музику, гомін людей, гуркіт екіпажів, там височіли гостроверхі вежі, лунали дзвони. Так, саме тому, що їй не можна було туди попасти, це її вабило найдужче.

О! Як слухала ці оповідання наймолодша сестра! Пізно ввечері, стоячи біля відчиненого вікна і дивлячись крізь блакитно-темну воду, вона тільки й думала про велике місто з усім його гомоном, рухом, і їй здавалося навіть, що вона чує дзвін.

Наступного року й друга сестра одержала дозвіл піднятися з води нагору і плавати, де схоче. Вона виринула в ту мить, коли заходило сонце, і вирішила, що прекраснішого за це видовище не може бути. Усе небо сяяло, немов розтоплене золото, розповідала вона, а хмари — о, вона навіть не могла описати словами їхню красу! Пурпурові й фіолетові, вони швидко пливли в небі, але ще швидше, ніж хмари, до сонця летіла, ніби довгий білий серпанок, зграя диких лебедів. Русалочка теж попливла до сонця, але воно поринуло в море, і рожевий відблиск згас на морській поверхні й на хмарах.

Минув ще рік, і випливла третя сестра. Вона була найсміливіша з усіх, тому попливла в широку ріку, що впадала в море. Вона побачила чудові зелені пагорки, вкриті виноградом, палаци і будинки виглядали з прекрасних лісів. Вона чула, як співали пташки, а сонце так сяяло і пекло, що русалка мусила часто поринати у воду, щоб освіжити своє палаюче личко. У невеликій бухті русалка помітила зграйку маленьких людських дітей. Зовсім голенькі, вони бігали й плюскалися в воді. Русалка хотіла погратися з ними, але вони злякалися і втекли, а замість них прибігла маленька чорна тваринка — це був собака. Раніше русалка ніколи не бачила собак. Собачка так грізно гавкав, що русалка від страху швидко попливла знову у відкрите море.

Повернувшись додому, вона не могла забути чудові ліси, зелені пагорки і гарнесеньких діток, які вміли плавати у воді, хоч у них і не було риб'ячого хвоста.

Четверта сестра не була такою сміливою. Вона трималася посередині, у відкритому морі, і потім розповідала, що це найкраще. Куди не поглянь, на багато миль навколо море, а небо — ніби перевернутий велетенський скляний купол. Вона бачила й кораблі, але тільки здаля, і вони здавалися їй чайками; скрізь бавилися веселі дельфіни, а здоровенні кити, бурунячи воду, пускали з ніздрів сотні фонтанів.

Та ось надійшла черга п'ятої сестри. Її день народження припав на зиму, і тому вона побачила те, чого не бачили, коли випливали вперше, її сестри. Море було зовсім зелене, і скрізь плавали крижані гори, схожі на величезні перлини, тільки далеко вищі, ніж найвищі дзвіниці, збудовані людьми. Гори були найвигадливіших форм і сяяли, як діаманти. Русалочка сіла на найвищу крижану гору, вітер розвівав її довге волосся, і всі моряки перелякано обходили ту гору, де вона сиділа.

Та надвечір небо затяглось хмарами, замиготіла блискавка, загримів грім, зчорніле море підносило високо і кидало вниз крижані брили, і вони горіли в червоному світлі блискавок. На всіх кораблях згортали паруси. Люди металися від жаху. А русалка сиділа спокійно на плавучій крижаній горі і милувалась, як вогневі блискавки зиґзаґами борознили небо й падали у мерехтливе море.

Взагалі кожна з сестер, яка тільки випливала вперше, була в захопленні від усього нового і, як здавалося їм, прекрасного.

Але, ставши дорослими дівчатами й одержавши дозвіл плавати скрізь, де хотіли, вони швидко звикли до всього і були вже байдужі до того, що бачили. Згодом вони вже казали, що скрізь добре, але дома найкраще.

Часто увечері всі п'ятеро сестер бралися за руки й випливали зграйкою на поверхню моря. Чудові голоси були у них, таких не буває у людей, і от, коли здіймалася буря і кораблям загрожувала небезпека, русалки підпливали до них і співали солодко-солодко про те, як

прекрасно на морському дні, і просили моряків не боятися спускатися туди до них. Але моряки не могли розібрати слів, їм здавалося, то шумить буря. Та однаково вони не могли б побачити усієї краси на дні морському, адже, коли корабель гинув, люди тонули і припливали до палацу морського царя вже мертвими.

Коли вечорами сестри рука в руку підіймалися над водою, наймолодша русалочка лишалась сама-самісінька, дивилась їм услід, і, здавалося, їй дуже хотілося заплакати, але ж у русалок нема сліз, і через те сумувати їм ще важче.

— Ох, коли б мені вже було п'ятнадцять років, — казала русалочка,— я знаю, я дуже полюблю той верхній світ і людей, які живуть там.

Нарешті і їй минув п'ятнадцятий рік.

— От і тебе виростили,— сказала їй бабуся, стара королева-вдова.— Йди сюди, я причепурю тебе так само, як і твоїх сестер.— І вона одягла на голівку русалочці вінець з білих лілей. Кожна пелюстка лілеї була половинкою перлини. Потім стара наказала вісьмом великим устрицям причепитися до хвоста царівни — щоб усі знали про її високе походження.

— Мені боляче від них! — сказала русалочка.

— Що ж, для краси варто потерпіти,— мовила стара.

О! З якою охотою скинула б русалочка з себе усі ці розкішні убори і важкий вінець. Ясно-червоні квіти з її садка личили б їй далеко більше, та що поробиш!

— Прощавайте,— мовила вона і легко та плавно, наче бульбашка, піднялася з води нагору. Сонце тільки-но зайшло, коли вона підвела голову над водою, але хмари ще палали пурпуром і золотом, і в блідому

рожевому небі засвітилася вечірня зірка, така ясна та прекрасна. Повітря було м'яке й свіже, а море зовсім спокійне.

Неподалечку стояв великий корабель з трьома щоглами, один лише парус здіймався вгору — адже не було навіть маленького вітерця, і скрізь на вантах та реях сиділи матроси. З корабля лунали музика і співи, а коли звечоріло й стало зовсім темно, корабель засвітився сотнями різнобарвних ліхтариків,— здавалося, в повітрі замаяли прапорці всіх націй.

Русалочка підпливла до вікна каюти, і коли хвиля підносила її вгору, вона могла зазирнути в прозоре скло. У каюті зібралось багато пишно вбраних людей, але найвродливішим був молодий принц з великими чорними очима. Йому, певне, було не більше шістнадцяти років. Саме святкували день його народження, тому на кораблі і було так весело та розкішно. Матроси танцювали на палубі, а коли туди вийшов юний принц, сотні ракет знялися у повітря, і стало ясно, як удень. Русалочка навіть злякалась і пірнула в воду, але швидко знову вистромила голівку, і їй здалося, ніби всі зірки падають з неба до неї в море.

Ніколи не бачила вона таких вогненних забав: великі сонця крутились колесом, чудові вогненні риби злітали в повітря, і все це відбивалося в прозорому тихому морі. На кораблі так було видно, що можна було побачити найменший канат і, звичайно, людей! О! Який гарний був молодий принц! Він тиснув людям руки, сміявся, а музика все лунала й лунала тієї чудової ночі.

Було вже пізно, а русалочка все не могла відвести очей від корабля і прекрасного принца. Різнобарвні ліхтарики погасли, ракети вже не здіймалися в повітря, не гриміли постріли з гармат, проте глибоко в морі загуло й застугоніло.

Русалочка сиділа на хвилі й гойдалася вгору та вниз, заглядаючи весь час у каюту, а корабель набирав ходу, паруси напиналися один за

одним. Хвилі дужчали. Громадились великі чорні хмари, вдалині спалахнула сліпуча блискавка.

О! Насувала страшна негода! Матроси кинулися згортати паруси. Великий корабель хитало в оскаженілому морі, вода здіймалася, наче величезні чорні гори, що от-от впадуть на Щогли. Та корабель пірнав, як лебідь, між високими горами і виринав знову на хвилях, що громадилися над ним. Русалочці все це здавалося веселою прогулянкою, але моряки почували себе інакше. Корабель скрипів і тріщав, грубі дошки гнулися від сильних ударів хвиль. От грот-щогла, наче очеретинка, зломилась посередині, корабель ліг на бік, і вода полинула в трюм. Лише тепер русалочка зрозуміла, яка небезпека загрожує кораблю, їй і самій треба було бути обережною між дощок та балок, що плавали на воді.

На мить ставало зовсім темно, хоч око виколи, потім знову спалахувала блискавка, і русалочка пізнавала всіх людей з корабля,— кожен рятувався як міг. Та вона шукала очима тільки принца. Коли корабель зовсім розвалився, вона побачила, що принц тоне в глибокому морі. Спочатку вона навіть зраділа, що він спускається до них, та згадала, що люди не можуть жити у воді, і він припливе до палацу її батька вже мертвий. Ні! Він не повинен умерти! Вона попливла між балок та дощок, зовсім забувши, що вони можуть її розчавити. Русалочка то поринала глибоко в воду, то підіймалася високо над хвилями. Та от, нарешті, вона наздогнала принца.

Він майже зовсім знесилів і не міг більше плисти в бурхливому морі. Його руки і ноги почали слабнути, прекрасні очі закрилися, він би загинув, коли б не з'явилась русалочка. Вона підвела його голову над водою і здалася з ним на волю хвиль — хай несуть їх обох, куди хочуть.

На ранок лиха негода минула, та від корабля не лишилось ані трісочки. Сонце підвелося знову над водою, червоне, сяюче, і його проміння ніби повертало щокам принца їхні живі барви. Але очі лишалися заплющеними.

Русалочка поцілувала високе гарне чоло, відкинувши з нього волосся. Їй здалося, що принц схожий на мармурового хлопчика в її садку; вона поцілувала його ще раз, палко бажаючи, щоб він лишився живий.

Нарешті вона побачила перед собою тверду землю, високі блакитні гори, вершини яких були сліпучо-білі від снігу, неначе спочивала там зграя лебедів.

Коло самого берега росли чудові зелені ліси, а трохи вище видно було якусь будівлю — чи то церкву, чи монастир: русалочка не знала, що то.

В саду росли лимони й помаранчі, а коло брами височіли пальми. Море утворило тут маленьку бухту, зовсім тиху, але дуже глибоку.

Туди, просто до берега, на якому лежав білий, нанесений водою пісок, підпливла русалочка з прекрасним принцом. Вона поклала його на пісок, дбайливо піднявши йому голову так, щоб її гріло сонячне проміння.

В цей час задзвонили дзвони у великому білому будинку і в сад вийшло багато молодих дівчат. Тоді русалочка відпливла далі, сховалась за камінням, що стирчало з води, і покрила собі волосся та груди морським шумовинням. Тепер ніхто не міг би розгледіти її личко. Звідти вона почала стежити, що станеться з її бідним принцом.

Незабаром до цього місця наблизилась молоденька дівчина. Вона спочатку дуже злякалась, та лише на одну мить, а тоді покликала багато людей, і русалочка побачила, що принц прийшов до пам'яті й усміхнувся всім навколо. Тільки їй не усміхнувся, бо не знав, що це вона врятувала йому життя.

Їй стало дуже сумно, і, коли принца відвели у великий будинок, вона, зажурена, опустилася під воду й повернулася до батьківського палацу.

Завжди була русалочка тихою та задумливою, а тепер стала ще мовчазнішою. Сестри розпитували, що вона побачила, коли вперше випливла нагору, та маленька русалочка нічого не розповіла їм.

Часто вранці і ввечері припливала вона до того місця, де лишила принца. Вона бачила, як дозріли фрукти в садах і їх зірвали, бачила, як танув білий сніг на вершинах гір, але принца не бачила, і щоразу, повертаючись додому, ставала ще сумнішою. Тільки одна втіха була у неї — сидіти в своєму маленькому садку, оповивши ніжними руками мармурову статую, схожу на принца. Русалочка вже не піклувалась про свої квіти, і вони розрослися, як хотіли, по всіх стежках їхні довгі стебла та листя переплелися з гіллям дерев, і в садку стало зовсім темно.

Нарешті вона не змогла вже витримати і розповіла про все одній з сестер; одразу ж узнали про це й інші сестри, а втім, не тільки вони самі, а ще дві-три русалки, які про це нікому не сказали, крім своїх найближчих подруг. Одна з русалок знала дещо про принца — вона також бачила свято на кораблі, знала, звідки принц і навіть де його королівство.

— Пливімо разом, сестричко,— мовили сестри і, сплівшись руками, попливли до того місця, де, як розповідали, стояв замок принца.

Палац був збудований з ясно-жовтого блискучого каменю з широкими мармуровими сходами, які спускалися просто до води. Розкішні визолочені бані височіли над дахом, і між багатьма колонами навколо всього будинку стояли мармурові статуї, зовсім як живі.

Крізь прозоре скло високих вікон видно було розкішні зали, скрізь висіли шовкові завіси та лежали килими, а всі стіни прикрашали такі чудові картини, що дивитися на них було насолодою. Посередині великого залу бив фонтан, і його бризки здіймалися високо під стелю аж до дзеркальної бані, крізь яку сонячне проміння падало на воду й на чудові рослини, що росли в басейні.

Тепер знала русалочка, де живе принц, і часто ввечері та вночі припливала сюди сама. Вона підпливала до землі далеко ближче, ніж будь-хто з сестер, і навіть наважувалась пропливати вузьким каналом під мармуровий балкон, що кидав на воду довгу тінь. Тут вона зупинялась подовгу, дивилася на молоденького принца, а він гадав, що сидить сам у місячному сяйві.

Вона бачила, як інколи вечорами принц катався з музикантами в розкішному човні, прикрашеному прапорами. Русалочка виглядала з зеленого очерету, здавалось, вітер розвівав довгий сріблясто-білий серпанок, і коли хто й помічав його, думав, що це лебідь розпустив свої крила.

Часто ночами, коли рибалки з смолоскипами виходили в море по рибу, вона чула стільки хорошого про принца. Вона раділа, що врятувала йому життя, коли його напівмертвого кидало на хвилях. Русалочка згадувала, як міцно пригортала його голову до своїх грудей і як ніжно, його поцілувала.

А він нічого не знав про це, і навіть приснитися вона йому не могла.

Все дужче і дужче починала русалочка любити людей, все сильніше тягнуло її до них, їхній світ здавався їй далеко більшим, ніж морський. Люди могли на своїх кораблях перепливати моря, підніматися на високі гори аж під самісінькі хмари, і земля, якою володіли вони, простягалася з своїми лісами, полями ген-ген далеко, куди далі, ніж сягало її око. Їй хотілось більше дізнатися про людей, але сестри не могли нічого їй розповісти. Тоді русалочка звернулась до старої бабусі, яка знала добре "вищий світ", як вона вірно називала землю над водою.

— Якщо люди не тонуть,— питала русалочка,— вони можуть жити вічно? Чи вмирають так само, як і ми тут, у морі?

— Так,— відповіла стара.— Вони також умирають, і їхнє життя ще коротше за наше. Ми можемо прожити триста років, але, коли перестаємо існувати, ми перетворюємось у морське шумовиння. Ми не маємо навіть могил наших рідних. Ми — як зелений очерет,— його зріжуть, і він не зазеленіє знову.

— Я віддала б усі свої сотні років, щоб тільки один день бути людиною,— мовила зажурено русалочка.

— Про це ти не повинна думати! — сказала стара.— Нам тут краще, і ми далеко щасливіші, ніж люди там, нагорі.

— Невже нічого не можна зробити, щоб стати людиною? — спитала русалочка.

— Ні,— відповіла стара.— Тільки тоді це можливо, якщо хтось з людей полюбить тебе так, що ти станеш йому дорожчою за батька й матір, якщо всі думки, все серце віддасть тобі і попросить священика з'єднати ваші руки на знак вічної вірності. Але цього ніколи не буде. Те, що тут, у морі, є красивим — твій риб'ячий хвіст, там, на землі, вважають бридким. Адже вони не розуміються на красі. На їхню думку, щоб бути гарною, треба обов'язково мати дві незграбні підпірки — "ноги", як вони називають.

Русалочка глибоко зітхнула і сумно подивилась на свій риб'ячий хвіст.

— Будемо жити й радіти,— сказала стара.— Погуляємо, повеселимося досхочу за ці триста років, що дано нам прожити. Це, справді, немалий час; потім і відпочити буде приємно після смерті. Сьогодні ввечері у нас великий бал!

Увечері було надзвичайно. Такої пишноти ніколи не буває на землі. Стіни й стеля великого танцювального залу були з товстого, але прозорого скла. Сотні велетенських черепашок, рожево-червоних та

трав'янисто-зелених з блакитними вогниками лежали рядами вздовж стін. Вогники освітлювали весь зал і, проникаючи крізь стіни, осявали й море. Можна було бачити безліч риб, великих і маленьких, які підпливали до скляних стін. На одних рибах блищала червона луска, на інших — вона сяяла злотом і сріблом.

Посередині зали дзюрчав широкий потік, і на ньому танцювали водяні та русалки під власний чудовий спів. Люди на землі не мають таких прекрасних голосів.

Русалочка співала краще від усіх. Всі їй плескали в долоні. І на одну мить радість сповнила її серце, адже вона знала, що кращого голосу нема ні в кого — ні на землі, ні у воді. Але незабаром згадала знову про той верхній надводний світ — вона не могла забути прекрасного принца. Русалочка непомітно вислизнула з батьківського палацу і, в той час, коли там танцювали й співали, сіла зажурена в своєму маленькому садку. Крізь воду до неї долинали звуки валторни, і вона думала: "От, напевне, він знову катається там, нагорі, він, якого я люблю більше за батька і матір, він, про якого всі мої думки і в руки якого я віддала б усе щастя свого життя. Д б на все наважилась заради нього! Поки мої сестри танцюють у батьківському палаці, я попливу до морської відьми. Я завжди боялась її, але, може, вона мені щось порадить і допоможе".

І русалочка попливла з свого садка до бурхливого виру, за яким жила відьма. Вона ніколи раніше не плавала по цій дорозі. Тут не росло жодної квітки, навіть морської трави, був тільки голий сірий пісок.

Пісок стелився аж до самого коловороту, де вода крутилася, зовсім як біля шумливого млинового колеса, і все, що стрічала на шляху, тягла глибоко на дно.

Через цей бурхливий вир мусила переплисти русалочка, щоб потрапити у володіння відьми. Ще треба було поминути великий шматок, вкритий гарячим мулом, що надимався пузирями. Відьма звала це місце

своїм торф'яним болотом. За ним стояв дім відьми серед дивовижного химерного лісу. Замість дерев та кущів у ньому були поліпи — напівтварини, напіврослини. Здавалося, стоголові змії росли з землі. Гілки були довгими слизькими руками з пальцями, що вигиналась, наче черв'яки. Поліпи ворушили кожним суглобом від коріння до вершечка. Все, що потрапляло до них по дорозі, вони міцно хапали своїми щупальцями і вже більше не випускали.

Русалочка зупинилась. Її серце стукотіло від страху, вона вже ладна була повернути, але тут згадала про принца, і це надало їй мужності. Вона міцно зав'язала над головою своє довге легке волосся, щоб поліпи не могли зачепити його, схрестила обидві руки на грудях і попливла так швидко, як тільки може плавати риба в воді. А страшні поліпи простягали за нею свої цупкі покручені руки й пальці. Вона помітила, як кожен поліп, наче залізними кліщами, тримає все, що вдалося йому схопити. Вони тримали білі кістяки людей, які потонули, корабельні рулі, ящики, кістяки тварин і навіть маленьку русалочку, яку вони спіймали і задушили — це було найстрашніше.

Та от вона опинилась на широкій болотяній лісовій галявині, де вовтузились і перекидались великі жирні водяні вужі, показуючи свої противні світло-жовті черева.

Посеред галявини стояв дім, збудований з білих людських кісток. Тут же сиділа сама морська відьма й годувала з рота жабу, як люди годують цукром маленьких канарочок.

Бридких, жирних водяних вужів вона називала своїми милими курчатами і дозволяла їм повзати по своїх грудях.

— Я знаю вже, чого ти хочеш,— мовила морська відьма.— Дурницю ти надумала! А проте хай буде за твоїм бажанням тобі ж на біду, моя прекрасна царівно! Ти хотіла б позбутися свого риб'ячого хвоста і замість нього мати дві підпірки, як у людей, і ходити, щоб молодий принц

полюбив тебе! — І відьма голосно й огидно засміялась, аж змії і жаби скотилися з її грудей додолу і почали там вовтузитися.

— Ти якраз прийшла своєчасно,— вела далі відьма.— Завтра, після того як сонце зійде, я б уже не могла допомогти тобі раніше ніж за рік. Як приготую тобі один напій, до сходу сонця ти попливеш на землю, сядеш на березі і вип'єш його. Тоді твій хвіст подвоїться і перетвориться, як скажуть люди, в дві чарівні ніжки. Але тобі буде боляче, тобі здаватиметься, ніби гострий ніж розтинає тебе наскрізь. Кожен, хто погляне на тебе, казатиме, що ти найчудовіше людське створіння. Ти збережеш свою легку ходу, жодна танцівниця не ступатиме так плавно, як ти, але при кожному кроці, який ти зробиш, тобі здаватиметься, ніби ти ходиш по гострих ножах, і ноги твої обливатимуться кров'ю. Якщо згодна ти перетерпіти все, я допоможу тобі.

— Згодна,— мовила русалочка, тремтячим голосом і подумала про принца.

— Але знай,— сказала відьма,— як тільки ти матимеш людський вигляд, ти вже ніколи не зможеш знову стати русалкою! Ти вже ніколи не поринеш у воду до своїх сестер і до батьківського палацу. І коли принц не полюбить тебе дужче за батька й матір, так, що всі думки його будуть з тобою, і священик не з'єднає ваші руки, щоб ви були чоловіком і жінкою, першого ж ранку, коли він одружиться з іншою, твоє серце розіб'ється і ти станеш морським шумовинням.

— Нехай! — сказала маленька русалочка і зблідла як смерть.

— Але ти повинна й мені заплатити,— мовила відьма,— і я візьму недешево! У тебе найчарівніший голос тут, на дні морському, і ти гадаєш зачарувати ним принца, але цей голос ти повинна віддати мені. Я хочу мати за мій дорогоцінний напій найкраще, чим ти володієш. Адже я мушу наточити тобі в напій власної крові, щоб цей напій був гострим, як лезо меча.

— Але, якщо ти забереш мій голос,— сказала маленька русалочка,— що ж тоді лишиться у мене?

— Твоє чудове личко,— відповіла відьма,— твоя легка хода, твої промовисті очі. Цього досить, щоб зачарувати людське серце. Ну що, ти вже втратила сміливість? Висунь свій маленький язичок, я відріжу його як плату, і ти одержиш міцний напій.

— Хай буде так! — мовила русалочка, і відьма поставила казан, щоб зварити своє чар-зілля.

— Охайність — перш за все! — сказала вона і витерла казан зміями, зв'язавши їх жмутом. Потім відьма роздряпала сама собі груди, і її густа чорна кров закапала в казан.

Дим набирав найхимерніших форм, навіть страшно було дивитися. Щомиті відьма кидала в казан якесь нове зілля, і коли він закипів, здавалося, що то плаче крокодил. Нарешті зілля зварилося, напій був, як найчистіша вода.

— Ось тобі! — сказала відьма й відрізала маленькій русалочці язик. І русалочка стала зовсім німою, не могла ні розмовляти, ні співати.

— Якщо поліпи захочуть схопити тебе, коли ти повертатимешся лісом,— сказала відьма,— бризни на них однією краплиною з твого напою, і їхні руки та пальці розлетяться на тисячі шматків.

Та маленькій русалочці не довелося цього робити. Поліпи самі перелякано кидались від неї, як тільки помічали напій: він блищав у її руках, немов яскрава зірка.

Отак вона швидко поминула ліс, болото і бурливий вир.

Ось і батьківський палац. Смолоскипи давно погасли у великому танцювальному залі. Напевне, всі там спали, але русалочка не наважувалась піти до своїх рідних, адже тепер вона була німа й хотіла назавжди покинути їх. Здавалось, її серце розривалося від туги.

Вона прослизнула в сад і зірвала по квітці з грядочки кожної сестри, послала рукою тисячі поцілунків батьківському палацу і піднялась крізь темне синє море нагору.

Сонце ще не зійшло, коли вона побачила палац принца і допливла до мармурових сходів. Місяць сяяв чудовим світлом. Русалочка випила вогненний густий напій, і їй здалося, ніби двосічний меч пройшов наскрізь її ніжне тіло; вона впала непритомна і лежала, як мертва.

Коли над морем засяяло сонце, русалочка прийшла до пам'яті, відчуваючи острий пекучий біль. Але перед нею стояв прекрасний молодий принц, не відводячи від неї своїх чорних, як вуглинки, очей. Русалочка опустила очі додолу й побачила, що в неї нема вже риб'ячого хвоста, а є дві чудові маленькі білі ніжки. Та русалочка була зовсім гола і мерщій загорнулась у своє густе довге волосся. Принц спитав, хто вона і звідки прийшла. Русалочка дивилася ніжно, але сумно своїми ласкавими темно-блакитними очима. Говорити вона не могла. Тоді принц взяв її за руку і повів у замок.

Як і казала відьма, при кожному кроці їй здавалося, ніби вона ступає по гострих голках та ножах, але русалочка терпляче переносила біль. Вона йшла рука в руку з принцом, легка, мов повітря, і він, як і всі, милувався її дивною легкою ходою.

Русалочку одягли в довгі шовкові та муслінові вбрання, вона здавалась найкрасивішою за всіх у замку, але була німа,— не могла ні співати, ні розмовляти. Прийшли прекрасні невільниці, одягнені в шовк і в золото, почали співати перед принцом та його батьками. Одна з них співала особливо добре, і принц заплескав їй у долоні й усміхнувся.

Маленькій русалочці стало сумно, вона знала, що вміла співати далеко краще за всіх. "О, коли б він знав, що я, для того, щоб бути з ним, віддала назавжди свій голос..." — думала вона.

Потім невільниці почали танцювати під звуки чудової музики. Тут і русалочка підняла свої прекрасні білі руки, підвелась на кінчики пальців і полетіла по залу в надзвичайному танку. Так ще ніхто ніколи не танцював. З кожним рухом її краса ставала ще помітнішою, а її очі промовляли аж до самого серця більше, ніж співи невільниць.

Усі були в захопленні, а найдужче принц, який назвав її своїм маленьким знайденятком. І русалочка танцювала ще і ще, хоча щоразу, коли її ніжки торкалися землі, їй було так боляче, ніби вона ступала по ножах. Принц сказав, що вона завжди мусить бути коло нього, і їй дозволили спати на оксамитовій подушці перед дверима його кімнати.

Він наказав пошити їй хлоп'яче вбрання, і вона могла їздити з ним верхи. Вони їздили запашними лісами, де зелене гілля пестило її плечі, а в свіжому листі співали маленькі пташки. Вони сходили на високі гори, і хоча її ніжки обливалися кров'ю і всі це бачили, та вона сміялася і йшла за принцом на такі вершини, де під ними пропливали хмари, наче зграї птахів, що летять в далекі країни.

А вдома, в палаці принца, вночі, коли всі спали, вона спускалася по широких мармурових сходах униз, опускала палаючі вогнем ніжки в холодну воду і думала про рідних там, на дні морському.

Якось уночі туди, де вона сиділа над водою, припливли, рука в руку, співаючи журливих пісень, її сестри. Вона кивнула їм. Сестри пізнали її і розповіли, скільки суму вона їм усім завдала. З того часу щоночі вони відвідували її, і раз навіть, ген удалині, вона помітила стару бабусю, яка вже багато років не піднімалася на поверхню води, і самого морського царя з короною на голові. Вони простягали руки до неї, але не наважувалися так близько підпливати до землі, як її сестри.

День по дню ставала русалочка все милішою принцові, він любив її, але любив, як люблять хороше миле дитя, йому й на думку не спадало, що він може зробити її королевою. А вона ж мусила стати його дружиною, щоб не перетворитися в морське шумовиння на ранок після його весілля.

"Хіба ти не любиш мене найдужче від усіх на світі? Хіба не кохаєш ніжно і щиро?" — здавалось, питали очі маленької русалочки, коли він обнімав її і цілував у прекрасне чоло.

— Так, ти мені наймиліша,— казав принц,— тому що в тебе найкраще серце на світі, ти віддана мені, як ніхто, і ти схожа на одну юну дівчину, яку я бачив один лише раз і, напевне, ніколи вже не побачу. Якось я плив на кораблі, він розбився, хвилі викинули мене на берег коло святого монастиря, де живе багато молодих дівчат; наймолодша з них знайшла мене на березі і врятувала мені життя. Я тільки двічі поглянув на неї. Вона єдина, яку я можу полюбити на світі. Але ти схожа на неї, і ти майже витіснила її образ з моєї душі. Та дівчина належить святому храму, і ось моя щаслива доля послала мені тебе. Ніколи ми з тобою не розлучимось!

"Ох, він не знає, що це я врятувала йому життя,— думала русалочка, — це я винесла його з морських хвиль на берег і поклала в лісі, де стоїть монастир. Я дивилася, заховавшись у морському шумовинні, чи не прийдуть люди. Я бачила цю гарну дівчину, яку він любить більше за мене! — І русалочка глибоко зітхала, бо плакати вона не вміла.— Він каже, дівчина належить храму, вона ніколи не повернеться в світ, вони ніколи не зустрінуться. А я з ним, бачу його щодня, я піклуватимусь про нього, любитиму його, віддам йому все життя

Та от почали гомоніти, що принц має одружитися з красунею, дочкою сусіднього короля, і вже споряджали для мандрівки багатий корабель.

Принц поїде до сусіда ніби для того, щоб познайомитися з його країною, а насправді, щоб побачити його дочку. Він вирушить з великим

почтом. Русалочка хитала головою і сміялася, вона знала думки принца краще за всіх.

— Я мушу їхати! — сказав він їй.— Я мушу побачити прекрасну принцесу, мої батьки хочуть цього, але вони ніколи не примусять мене, щоб я обрав її своєю нареченою. Я не можу її полюбити. Вона не схожа на ту дівчину з монастиря, на яку схожа ти. Якщо мені вже й доведеться колись обирати наречену, а візьму тільки тебе, моє німе знайденятко з промовистими очима.— І він цілував її в рожеві вуста, бавився її довгим розкішним волоссям і пригортав голову до її серця, яке так жадало людського щастя.

— Адже ти не боїшся моря, моє німе дитя? — спитав він, коли вони вдвох стояли на палубі корабля, що віз їх у сусіднє королівство. І він розповідав про бурі і штилі, про дивовижних морських риб у глибині моря і про все, що бачили там водолази, а русалочка тільки усміхалась, слухаючи його оповідання, бо ж ніхто краще за неї не знав, як там, на морському дні.

Ясної місячної ночі, коли всі спали, крім рульового, вона сіла на борт корабля і стала дивитися в прозору воду. Їй здалося, що вона бачить батьківський палац. Високо на шпилі стояла стара бабуся в срібній короні на голові і дивилася крізь рухливі хвильки води на борт корабля.

От випливли і її сестри над водою, вони сумно дивилися на неї і ламали в розпачі свої білі руки. Вона кивнула їм голівкою, усміхнулась і хотіла розповісти, що їй добре і вона щаслива, але підійшов корабельний юнга, і сестри вмить поринули у глибину, а юнга подумав, що то біле морське шумовиння майнуло на хвилях.

На ранок корабель спустив паруси в гавані пишної столиці сусіднього королівства. Всі дзвони дзвонили, з високих веж лунали сурми, солдати вишикувалися з блискучими багнетами та прапорами, що майоріли в повітрі.

Щодня влаштовували нове свято. Бали й вечори відбувалися один за одним, але принцеси ще не було в столиці. Казали, вона виховувалась десь далеко звідси, в святому монастирі, там навчали її усім королівським чеснотам.

Нарешті прибула й вона.

Русалочка жадібно вдивлялася в неї і мусила визнати, що ніколи ще не бачила такого вродливого й милого личка. Шкіра принцеси була ніжна й чиста, а з-під довгих темних вій усміхалися темно-сині лагідні очі.

— Це ти! — сказав принц.— Це ти врятувала мені життя, коли я, як мертвий, лежав на березі моря!

І він міцно притиснув до серця свою наречену.

— О, я такий щасливий! — казав він русалочці.— Найкраще, чого я й сподіватися не міг, тепер здійснилося.— Ти радітимеш моєму щастю, адже ти любиш мене дужче, ніж будь-хто.— І русалочка цілувала йому руки, а її серце, здавалося їй, уже зараз розривається. Його весілля мало принести їй смерть і перетворити її в шумовиння на морі.

Дзвони дзвонили, герольди їздили по вулицях і оголошували про заручини принца. Перед вівтарями в дорогоцінних срібних лампадах курилися пахучі фіміами. Наречений та наречена подали одне одному руки, і єпископ поблагословив їх.

Русалочка, одягнена в шовк і золото, тримала шлейф молодої, але її вуха не чули святкової музики, її очі не бачили пишної церемонії, вона думала про свою останню передсмертну ніч і про все те, що вона втрачала з життям.

Того ж вечора молоді мали відплисти кораблем. Гармати гриміли, маяли всі прапори, а посередині корабля було влаштовано пишне шатро

з золотих та пурпурових тканин з чудовими подушками,— там молоді мали провести прохолодну й тиху ніч.

Вітер надув паруси, й корабель полинув легко і плавно по прозорому морю.

Коли посутеніло, засвітили різнобарвні ліхтарі, і матроси завели веселі танки на палубі. Русалочка згадала той вечір, коли вперше виринула з моря і побачила таку ж розкіш і веселощі, і вона також закружляла в танці.

Вона літала, ніби ластівка в повітрі, коли її переслідують, і всі захоплено вітали русалочку, бо ніколи вона не танцювала так чудово. Її тендітні ніжки різало, ніби гострими ножами, але вона не відчувала цього. Її серце різало далеко болячіше. Вона знала, що останній вечір бачить його, того, для якого покинула своїх рідних, свою батьківщину, віддала свій чарівний голос і щодня переносить нестерпні муки, про які він і гадки не має. Цю останню ніч вона дихає одним повітрям з ним, дивиться в глибоке море, зоряне небо.

А на кораблі і веселощі, й музика тяглися за північ. Русалочка сміялася і танцювала, а думки про смерть не кидали її.

Принц у цей час цілував свою красуню дружину, а та гралася його чорним волоссям. Рука в руку вони пішли у своє пишне шатро.

Тихо й спокійно стало на кораблі, тільки рульовий стояв коло руля. Русалочка обіперлась білими руками на

борт корабля і дивилась на схід, чекаючи ранкової зорі. Вона знала — перше сонячне проміння уб'є її. Раптом вона побачила своїх сестер, які виринули з моря. Вони були бліді, як і вона, і їхнє довге волосся вже не розвівалося на вітрі, воно було обрізане.

— Ми віддали своє волосся відьмі, щоб вона допомогла нам врятувати тебе від смерті в цю ніч. Вона дала нам ніж, І ось він! Бачиш, який гострий? До сходу сонця ти встромиш його в серце принца, і коли його тепла кров бризне тобі на ноги, вони зростуться в риб'ячий хвіст, і ти знову станеш русалкою, поринеш глибоко в море і житимеш свої триста років, поки не станеш морським шумовинням. Поспішай! Або він, або ти — хтось із вас повинен вмерти до сходу сонця! Наша стара бабуся так горює, що загубила все своє сиве волосся, а наше — зрізане ножем відьми. Забий принца і повертайся назад! Поспішай! Бачиш рожеву смугу на небі? За кілька хвилин зійде сонце і ти помреш!

Вони глибоко-глибоко зітхнули і зникли під водою.

Русалочка трохи відгорнула пурпурову завісу шатра й побачила, що голівка прекрасної молодої лежить на грудях у принца.

Русалка схилилась і поцілувала принца в лоб, подивилась на небо, де ранкова зоря займалась все дужче й дужче, подивилась на гострий ніж і знову кинула погляд на принца. А той і вві сні вимовив ім'я молодої дружини: тільки вона одна була в його думках. Ніж затремтів у руках русалочки, вона кинула його геть у море — море зачервоніло. Там, де він упав, ніби краплини крові виступили на воді. Ще раз поглянула русалочка на принца напівзгаслим зором і кинулася з корабля у море.

Над морем зійшло сонце; його проміння падало ласкаво й тепло на мертвотно-холодне морське шумовиння, та русалочка не відчула смерті. Вона бачила ясне сонце, і над головою її літали сотні чудових прозорих створінь; крізь них вона бачила білі паруси на кораблі, рожеві хмари на небі. Голоси цих створінь були мелодійні і такі ніжні та тихі, що ніяке людське вухо не могло б вловити їх, так само, як ніяке людське око не могло побачити самих створінь.

Русалочка відчула, що й вона стає такою ж, як вони, дужче й дужче відділяється від морського шумовиння.

— Куди ж я йду? — спитала вона, злітаючи в повітря, і її голос пролунав, як і голос цих створінь, так невловимо ніжно, що земна музика не змогла б передати цих звуків.

— До дочок повітря! — відповіли вони.— Ми летимо в жаркі країни, де пекуче чумне повітря душить людей, і навіваємо там прохолоду. Ми розносимо в повітрі пахощі квітів і даємо людям відраду і зцілення. Ти, бідна русалочко, усім своїм серцем прагнула до того ж, що й ми, ти любила й страждала, летімо ж з нами в захмарний світ.

І русалочка .звела прозорі руки до сонця, і на її очах вперше з'явилися сльози.

На кораблі знову лунав гомін, вирувало життя. Вона побачила принца з його гарною дружиною, які скрізь шукали її. Сумно дивились вони на хвилююче морське шумовиння, ніби знали, що вона кинулась у хвилі. Невидимо русалочка поцілувала молоду в чоло, усміхнулась принцу і разом з іншими дочками повітря полинула в рожеву хмарку, що пливла в небі.